

народу, а саме садибу, подвір'я, хату селянина, І. Франко ґрунтовно описав у статті „Моя вітцівська хата“ (1913), у якій він характеризує культуру і побут жителів Підгір'я у другій половині ХІХ століття.

І. Франко уважно стежив за кожним новим етнографічним дослідженням, за кожною новою роботою у цій галузі, постійно цікавився науковою діяльністю всіх етнографів, що будь-коли досліджували культуру і побут українського народу. Про це свідчить його літературно-критична діяльність. Так, у рецензії на п'ять томів „Гуцульщини“ Володимира Шухевича (Львів, 1899 – 1908) він зазначав, що ця монографія важлива й оригінальна своїм охопленням усього комплексу матеріальної і духовної культури гуцулів – архітектури, одягу, їжі, бондарства, столярства тощо. Проте, відзначивши всі позитивні моменти, І. Франко критикував цю роботу за серйозні недоліки, головним з яких, на його думку, було те, що автор не ставив ніяких проблем у своєму дослідженні, а тільки описував усе, що бачив. Вказав І. Франко й на те, що В. Шухевич не зумів застосувати історико-порівняльний метод у даній роботі, внаслідок чого не зміг зробити правильних наукових висновків – навіть не зумів розрізнити, що саме характерне лише для гуцулів, а що – для всього українського народу.

І. Франко дав високу оцінку етнографічній діяльності Григорія Ількевича, який займався збиранням фольклору („У збірці „Галицькі приповідки і загадки, зібрані Григорієм Ількевичем“ (Відень, 1841), що вийшла з підлямовою Я. Головацького, було вміщено понад 2700 народних прислів'їв“ [3, с.349]) і був автором кількох розвідок про звичаї та вірування українського народу.

Оцінив І. Франко і видатного чеського етнографа Францішка Ржегоржа, який віддав етнографічній роботі всі свої сили, об'їхав майже всю східну Галичину, записуючи, малюючи та збираючи матеріали для галицько-руського відділу Празького музею. Допомогала йому у цій роботі буковинська письменниця-демократка Євгенія Ярошинська, яка „збирала для нього етнографічні матеріали на Буковині (одяг, вишивки, в'язання, ткацькі вироби тощо)“ [5, с.105]. У чеській пресі Ф. Ржегорж опублікував численні праці з галицької етнографії.

Високо цинив Іван Франко Михайла Коцюбинського як прекрасного знавця народного життя і побуту, підкреслюючи, що М. Коцюбинський розглядав етнографічні явища з соціальної точки зору.

Таким чином, Івана Франка справедливо можна вважати організатором і координатором етнографічних досліджень у Галичині у кінці ХІХ – на початку ХХ століття. Це етнограф-збирач нового типу, який застосовував прогресивні методи наукової діяльності. У своїх дослідженнях він приділяв велику увагу висвітленню і соціальних відносин у Західній Україні, що відіграло важливу роль у вивченні культури та побуту українського народу. Наукова діяльність Івана Франка як етнографа характеризується значним розширенням його роботи збирача, дослідника і публікатора етнографічних матеріалів. Він намагався об'єднати зусилля не лише західноукраїнських фольклористів і етнографів, а й прогресивних діячів Східної і Центральної України, учених Європи. Головним у діяльності І. Франка у цій галузі слід вважати те, що він розробив ряд теоретичних питань, які стосуються вивчення культури і побуту населення, їх походження, розселення та культурно-побутових взаємозв'язків, тим самим піднісши теоретичний рівень етнографічної науки.

Джерела та література

1. Бровіньок Т. І. Студія Івана Франка „На дні“ як новий тип ідейно-естетичної структури // Українська мова і література в школі. – 1981. – № 8. – С. 37 – 43.
2. Гришаєнко Н. І. Видатний учений-фольклорист (До 120-річчя з дня народження В. М. Гнатюка) // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 5. – С. 91 – 93.
3. Історія української літератури: У восьми томах. – Т.2. – К.: Наукова думка, 1967. – 483 с.
4. Історія української літератури: У восьми томах. – Т.4. – Кн.1. – К.: Наукова думка, 1969. – 435 с.
5. Історія української літератури: У восьми томах. – Т.4. – Кн.2. – К.: Наукова думка, 1969. – 451 с.
6. Історія української літератури: У восьми томах. – Т.5. – К.: Наукова думка, 1968. – 523 с.
7. Яценко М. Т. Фольклористична спадщина В. М. Гнатюка // Вибрані статті про народну творчість. – К., 1966.

Деркач Т.В.

СУБСТАНТИВНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ МЕТАФОРИ У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОМУ ТЕКСТІ

Актуальність статті. Становлення лінгвістики тексту як самостійної дисципліни спричинило новий підхід до дослідження мовних явищ, зокрема метафори. Специфіка процесів метафоризації залежно від типу текстів, характерні властивості метафори в них належать до малодосліджених питань теорії стилістики сучасної української мови.

Як відомо, одним із засобів творення метафори є порушення семантичної сполучуваності лексичних одиниць. Метафора, як правило, складається з двох компонентів – метафоризуючого та метафоризованого слова. Проте у працях присвячених дослідженню метафоричних процесів у мові, відсутні чіткі критерії виявлення метафоризуючого та метафоризованого слова. Тим часом їх визначення пов'язане з певними труднощами, оскільки семантична сполучуваність порушується обома компонентами метафори. Лише врахування семантичних зв'язків метафори у тексті уможливило визначення метафоризуючого і метафоризованого слова [1, с.60].

Природа механізмів метафоризації зумовлює певний тип метафоричних структур, зумовлений ситуативними умовами мовного процесу. Зокрема й літературознавча метафора є результатом дії об'єктивних мов-

них законів [8; 38]. Відомо, що граматично підпорядковані образні структури розгортають семантичні межі метафори. Порівняємо думку В. М. Русанівського: „Взагалі, кожна метафора з походження – словосполучення, в якому одне із слів виступає в переносному значенні, а друге в прямому“ [34, с.93] з метафоричним висловом І. Павелка: „...наявна конфронтація й інтеграція набагато більшої кількості конотативних і денотативних елементів значення, ніж у лексичній семантиці“ [29, с.57].

Саме семантична варіантність слова дає підґрунтя для формування метафоричності. Здатність багатьох повнозначних слів сучасної української мови синхронно володіти різними значеннями (семантично варіюватися) дуже цінна з лінгвостилістичного погляду: вона є однією з основ мовної експресії. За образним висловом В. А. Чабаненка, лінгвостилістичні барви семантичного варіанта вияскравлюються на тлі його складних логіко-ситуативних зв'язків з усіма останніми значеннями полісемічної лексики.

Дія механізмів зіставлення (порівняння), аналогії [34, 11, 22] продукує появу термінів-метафор, в яких образність із часом стирається, та справжніх метафоричних образів як засобів вираження складної думки. Як відомо, граматичні форми таких структур – це образні дієслівні, іменникові та прикметникові словосполучення, кожен з яких задіяні на формуванні певних смислових груп, осмислення довкілля.

Одним із найбільш поширених способів поповнення інвентаря мови науки є іменникова (генітивна) метафора. Окрім номінативної, образної та експресивно-оцінної функцій, ці метафори виконують концептуальну функцію, яка ґрунтується на їх здатності формувати нові концепти на основі вже сформованих понять. У галузі наукової термінології о т о ж н е н я може виявитися на стадії створення терміна як відправного моменту для розмірковування про природу та властивості предмета, що вивчається: „Семантична структура метафори завжди складна, тому що вона асоціює що найменше два об'єкти – основний (референт) і допоміжний (корелят)“ [25, с.332]. Якщо в художньому тексті переважає спрямування на розширення семантичного простору іменника в субстантивній метафорі, орієнтація на зміну функції іменника з функції називання на функцію характеристики, якісної оцінки іншого, то в концептуальній метафорі в науковому тексті ситуація інша. Допоміжний компонент тут не лише дав ім'я позначуваному, але й є основою для його осмислення, для вичленування та включення у нове значення важливих, з погляду мовця, сторін об'єкта.

У результаті взаємодії двох компонентів формується інтенціонал метафори – новий концепт, який іншим, неметафоричним, шляхом не може бути виражений. У переважно бінарних субстантивних метафорах відзначається прагнення мови звільнитися від образного компонента, семантичний процес скерувати на чіткість вказівки на один із предметів ототожнення.

Завдання статті. З-поміж субстантивних метафор, зафіксованих у сучасних літературознавчих текстах, виокремити типи генітивних метафор 1) генітивні метафори, де допоміжний компонент – іменник конкретної семантики, що репрезентує лексику книжного та нейтрального стилістичного забарвлення із побутової та наукової нефілологічної сфер спілкування; 2) генітивні метафори, допоміжний компонент яких – термін „запозичений“ з іншої галузі знань як асоціатив, необхідний для підкреслення певних властивостей означуваного; 3) генітивні метафори, у яких допоміжний компонент – віддієслівний або відприкметниковий іменник]; виділити у межах кожного з цих типів смислові групи метафоричних компонентів та подати їх характеристику з точки зору утворення, типів перенесення значень, граматичного сполучування у складі метафоричного субстантивного терміна та проілюструвати їхнє функціонування у сучасних літературознавчих текстах.

Як відомо, у тексті родовий відмінок простежується у складі субстантивних словосполучень, які утворилися при конденсації висловлювання [9, с.25]. Дослідники звернули увагу на те, що первинною функцією родового применного є родовий при іменниках з власне іменниковим (предметним) значенням, тобто при іменниках, не утворених від інших частин мови [24, с.62].

Так, у ряду г е н і т и в н и х м е т а ф о р п е р ш о г о т и п у – генітивні метафори, де допоміжний компонент – іменник конкретної семантики, що репрезентує лексику книжного та нейтрального стилістичного забарвлення із побутової та наукової нефілологічної сфер спілкування – ми виділяємо кілька смислових груп за ядерним значенням допоміжного компонента.

Найбільша смислова група пов'язана з означенням вияву літературної діяльності, здібностей авторів тих чи інших творів.

Значення „простір“, „місце“ виражають структури *поле, сцена, площина, світ, терен, царина, ландшафт, материк, вогнище*. За СУМ майже усі слова (крім *вогнище, материк, ландшафт*) кваліфікуються як такі, що позначають „сферу діяльності“. Наприклад:

Система християнського світогляду, передусім у концепції людини та національної історії, не декларується певним твором чи циклом, проте виразно проступає у всьому *полі лірики* [37, с.39].

...брак чутливості героя стимулює творчі пошуки українського письменника й насамперед у *площині сімейно-побутової прози* [15, с.20].

Бібліотека і архів Тичини дають змогу досить вірогідно відтворити обсяг його знань і зацікавлень на *терені угорської літератури* [14, с.15].

Достатньо, мовляв, пролетаріату перемогти свого експлуататора і світле майбутнє комунізму буде в кожного в кишені. Перенесена в *царину художньої творчості*, ця модель, як відомо дала соцреалізм [27, с. 340].

Генітивні утворення зі словами *ландшафт, материк* слід кваліфікувати як індивідуально-авторські, такі що стають цілком зрозумілими в широкому контексті. Автори використали семантичний складник „неоднорідний простір“ для емоційно-експресивного означення поняття „вияв / сфера людської діяльності“. Порівняємо:

Взагалі *ландшафт сучасного українського літературознавства* виглядає поділений на дві основні методологічні „зони“: традиційне / новаторське... [6, с. 48].

Творчість С. Черкасенка – це цілий *материк літератури*: поезія, драматургія, проза, публіцистика, сатира, літературна критика, журналістика, педагогіка [26, с. 20].

Друга смислова група метафор окреслює однорідність предметів, певних проявів, явищ тощо. Значення „ряд“ виражають іменники *низка, галерея, гама, коло, ланцюг, масив, пласт, сувій*. Наприклад:

Не випадково у цілій *галереї* таких *типів*, як Гордій („Доки сонце зійде, роса очі виїсть“) з усією силою свого художнього таланту драматург показав, що будь-яка запопадливість, плазування перед чужим і зверхність у ставленні до свого рідного несе загрозу повного морального і духовного виродження особистості... [12, с. 19].

Релігійність пронизує *величезний масив поезії* з так званою „латинською“ (антично-ренесансною) образністю, у якій активно використовуються античні міфологеми, сентенції тощо [5, с. 41]. Залежно від значення допоміжного слова, літературознавче явище окреслюється чи то як вичерпна / невичерпна сукупність чого-небудь, чи то як послідовність чого-небудь.

Третя смислова група формується словами зі значенням „інтенсивний вияв“ – *апофеоз, вибух, спалах, хвиля*. За СУМ у тлумаченні цих слів наявні конкретизатори „раптовий“, „найвищий“, „посилений“. Наприклад:

Римська оргія – це тільки подоба тої справжньої грецької оргії, що була не торжеством пишності й багатства, але *апофеозом поетичного натхнення* [4, с. 72].

Хвиля романтизму ХІХ ст. уподобала останній напрям, зазнавши тут і художніх втрат і документальних перекручень, але незмінно прямувала до відображення сплюндрованої пам’яті козацтва [28, с. 25].

Четверту смисловою групу „*величина*“ створюють іменники *арсенал, амплітуда, масштаб*, що увиразнюють обсяги прояву тих чи інших літературних явищ, як-от:

Чи не найпоказовішою є чимала *амплітуда літературно-критичних поцінувань* сумнозвісного героя новели „Поминали Маркіяна“ [2, с. 63].

Проте рівень психологічного аналізу, *масштаб* представлених читачеві персонажів все ж не адекватний масштабу особистості, яка стала прототипом [3, с. 29].

Поширені серед концептуальних метафор утворення зі смислом „центр“, який передають допоміжні слова *центр, лоно, матерія, дух, стрижень, ядро*:

Виражена в алегоричній формі злободенність розглядуваного корпусу творів Лесі Українки зумовила об’єднання трьох кіл в єдину систему *стрижнями найзагальніших наскрізних проблем* [10, с. 29].

Для наукового осягнення реальності є важливим пізнання тих чи інших явищ у процесі їх розвитку, тому й у літературознавчому дискурсі поширені генітивні метафори зі смислом „*напрямок спостереження*“, який виражають іменники *лінія, вектор, річище*, а саме:

Важливіша, на наш погляд, ідейно-тематична заангажованість тих критиків, які характеризували творчість Г. Квітки-Основ’яненка лише в *річищі соціального детермінізму* [13, с. 23].

Світ, який створив і явив читачам Г. Квітка, критика, займаючи позицію методу соціалістичного реалізму, не тільки „приглушила“, а й узагалі спрямувала *вектор естетичних пошуків* митця зовсім в інший, далекий від творчих уявлень і духовно-культурних смаків бік – політичний [13, с. 24].

Дослідники метафоричних комплексів відзначають, що характерна риса наукової метафори – метафоризація через „*графи*“ – дерева, матриці, схеми тощо. Використання такого тексту допоміжних слів є зручним для унаочнення передачі особливостей структур, процесів. Один із найпоширеніших іменників з такою семантикою – *картина (картина буття / боротьби / праці / розвитку тощо)*. Фіксуємо вживання лексем *клітинка, рамка, матриця*:

Розглядаючи „*клітинки*“ *стилю Ліди Палій* у її прозі, легко спостерегти мозаїчну структуру повістунання [35, с. 14].

Смисл „*основа, джерело, початок*“ чого-небудь допомагають передати іменники *джерело, абетка, паростки, поріг*. Наприклад:

Що фактичні неточності у відтворенні тих чи тих подій або постатей історій трапляються в Шевченкових текстах, цього не можна заперечити... це *абетка шевченкознавства*... [7, с. 21].

Ще на самому *порозі поетичної діяльності* Маланюк виявився поетом великого обдаровання [33, с. 10].

Малопродуктивна семантична група, що передає значення „*зовнішність*“:

Маска тотожності „людини“ і „жінки“ спадає, і остання стає просто річчю [17, с. 18].

Із „*ступенем вияву*“ пов’язані поширені в літературознавчому дискурсі поняття *глибина вірша / тексту / аналізу* і т. ін., *вершина творчості / бачення / риторики, романтизму* і под. Позитивне осмислення реалій, їх якісно-кількісний прояв забезпечують поняття, пов’язані із сутностями „*природне явище*“:

Християнське світобачення поета криється в підтекстових *глибинах віршів* – так що виникає питання: чи було воно усвідомленим? [37, с. 39].

Вершина творчості Кримського збігається з переломними роками зміни двох століть, і в духовний контекст цієї зміни, цього катаклізму він прекрасно вписується [30, с. 45].

Другий т и п г е н і т и в н о ї м е т а ф о р и в сучасному літературознавчому тексті – ті, у яких допоміжний компонент – „запозичений“ термін з іншої галузі знань як асоціатив, необхідний для підкреслення певних властивостей означуваного. Ці термінолексеми, сполучаючись із поняттями літературознавства, метафоризують текст, наповнюють його новими образами, ускладнюють розгортання думки в соціальному, естетичному тощо спрямуванні.

На відміну від вище описаного типу, у цьому масиві генітивних словосполучень літературознавчого змісту простежується тенденція до використання одиниць із непередметним значенням, що тяжіють до аналітичного типу значення, та гетерогенних по відношенню до позначеного, що створюють емоційно-

естетичний ореол метафори.

Так, лексичні складники першої групи – терміни – поняття фізики, механіки, фотосправи, математики:

У цьому сенсі сам *ракурс досліджень* з акцентом на слов'янські зв'язки Кримський органічно засвоїв від старших російських колег. Він переніс цей ракурс в українську площину [30, с. 177].

Найвиразніше діалектика процесу міфологізації-деміфологізації в поетичній спадщині Шевченка виявляється в *динаміці образу* Богдана Хмельницького [7, с. 29].

Другу групу складають гетерогенні одиниці, які використовуються зазвичай при позначенні понять зі сфери мистецтвознавства, коли номінації переходять із одного виду мистецтва в інший, зокрема музикознавства – в літературознавство. Такі одиниці зорієнтовані на створення звукових образів:

У поезії, оповіданнях, повістях і п'єсах Б. Грінченка... поруч із *мелодикою смутку*, печалі, болю межують *акорди* наполегливої соціодуховної дії, утвердження духу соціального творення й творчості, спрямовані на благо українського суспільства [16, с. 60].

Феєрична натура Шелі, *чарівні мелодії його вірша*, драматургічні парадокси й двозначності його думки переконливо доводять: перед нами типовий творець романтичних канонів художнього мислення, власне – сам романтизм у кришталевому чистому, зразковому вигляді [31, с. 441].

Т р е т і й поширений т и п іменникових (генітивних) метафор літературознавчого змісту – метафори, у яких д о п о м і ж н и й к о м п о н е н т м а є п о х і д н и й х а р а к т е р, а отже, є або віддієслівний (девербатив), або відприкметниковий іменник.

Як результат функціональної транспозиції, закріпленої морфологічними формами, у лінгвістиці розглядають віддієслівні та відприкметникові іменники: „Поява у віддієслівного деривата категоріальних ознак іменника, виражених засобами словотвору, а головне – його підметова позиція акцентують зовнішні прояви перенесення функції, до певної міри, нівелюють при цьому акценти на семантемі суб'єкта родового транспозиційного, надаючи йому під впливом морфологічної структури речення відтінку об'єкта“ [9, с. 26].

Віддієслівний іменник у літературознавчих метафоричних конструкціях зорієнтовує образ на передачу смислу „пізнавати“, „початок“, „створення“, „вияв“, „поширення“ тощо. Наприклад:

Мені здається, що *народження нових тоталітарних концепцій* в українській літературі певною мірою спровокував страх перед фемінізмом [19, с. 30 – 31].

А будівельники матеріалом для *ліплення образів* незмінно залишається художня мова [32, с. 27].

Подібне явище пов'язане зі зміною морфологічної форми означення й переходу його в іменник з якісною узагальненою ознакою. При цьому в своїй основі відправні прикметники – реєстрові стилістично нейтральні лексеми, що у сполученні з поняттями літературознавчого змісту набувають метафоричності:

Часом критика була слухною (наприклад, щодо деякої тематичної *вужкості ранніх поезій* Рильського й Зерова), але переважно – вульгарно-соціологічною [21, с. 33].

Центральний наратив вражає *легкістю письма*, белетристичністю викладу [30, с. 166].

Естетична витонченість та інтелектуальна наповненість Лесиної поезії не мала, та й, очевидно, не могла мати широкої аудиторії шанувальників в умовах загальної *млявості літературного процесу* [20, с. 56].

У пошуках нових понять інколи автори-літературознавці вдаються до okazіонального словотвору. Порівняємо сполуку з „позасловниковим“ *дорослість*:

Творчість Домонтовича, будучи елітарною (цього слова Шерех не вимовляє, однак усе в статті до цього підводить), засвідчує *дорослість української літератури* [31, с. 307].

В аналізованих джерелах зафіксовано ще один тип іменникової метафори, створеної за схемою „іменник + метафоричний іменник-прикладка“.

У таких метафоричних утвореннях додатковий компонент є носієм образу, він стимулює появу асоціативно-образного ореола в кожному конкретному вживанні. Ці метафори є:

а) згорнутими відгенітивними конструкціями: *слово-меч* ← *меч слова*; *поема-симфонія* ← *симфонія поеми*. Наприклад:

До сонця, до свободи, до музичного злиття у величну симфонію космосу дивовижної „колиски людства“ – Землі, на якій маленькою цяткою постає перед зором українського хлопчика його Україна, до гармонійного співжиття всіх п'ятьох материків – таким настроєм-пориванням перейнята й *поема-симфонія* Івана Багряного „Золотий бумеранг“ [18, с. 79];

б) згорнутими іменниково-прикметниковими структурами з допоміжним словом як носієм якісної характеристики, оцінки:

Розшифровки вимагає й *вірш-шедевр* „За ґратами“ [23, с. 20].

Ступінь ототожнення в таких метафорах вищий за попередньо описані, й концептуальний зміст таких метафоричних конструкцій відступає на другий план, поступаючись місцем позитивній оцінці.

Така властивість літературознавчого дискурсу, як емоційно-естетична спрямованість, стимулює вибудову в мові тих чи інших авторів наукових, науково-популярних праць ще одного типу метафоричних структур, а саме: „іменник у називному відмінку + метафоричний іменник, що виконує синтаксичну роль присудка“.

Як і в системі генітивних метафор, з-поміж таких логізованих утворень можна виділити кілька смислових груп.

По-перше, простежується тенденція репрезентувати той чи інший твір як певну складну структуру, де все взаємопов'язане, спаяне в одне ціле, тому проявляється в літературознавчих метафорах смисл „спосіб організації“:

Художній *твір* без лірики – це словесна *арматура* [28, с. 72].

Власне, подібні міркування значно раніше висловлював О. Потебня. А його учень О. Горнфельт розвивав думки про *літературний твір* як схему, *посудину*, котру читач заповнює актуальним для нього змістом...

[36, с. 54].

По-друге, літературний твір як цілісне утворення асоціюється з певним живим організмом, у структурі якого вичленовуються визначальні компоненти-складники. Таким чином, смисл „структурний внутрішній елемент“ передають поняття зі сфери біології:

Слово – „клітина“, „молекула“ літературного твору [36, с. 38].

Поезія була *серцем романтизму*; не дивно, що саме в поезії романтизм проіснував найдовше [31, с. 457].

Притаманні сучасному літературознавчому дискурсу й такі метафори, що виконують функцію вторинної номінації особи-письменника чи групи авторів. З-поміж уже усталених літературознавчих перифраз Шевченко → Кобзар, Франко → Каменяр і под. нерідко зазнають образно-експресивного перейменування власні імена письменників, що не так давно увійшли в історико-літературний процес, або вони є сучасниками, наприклад:

Цими ямбічними рядками поет перегукується з іншим „парнасцем“ і *різьбярем поетичного слова М. Драй-Хмарою*... [21, с. 34].

Таким чином, субстантивні концептуальні метафори у науковому тексті є одним із засобів означення об'єктів літературно-критичної сфери пізнання. Зафіксовані нами метафоричні структури беруть участь у формуванні теоретичної літературознавчої системи, що пов'язано зі сполученням описів об'єктів, які існують реально, з описами гіпотетичних конструктів, властивості яких теорія приписує світові.

У процесі аналізу сучасних субстантивних літературознавчих метафор виявлено більш або менш незалежні, а також зціплені між собою групи наукових понять, що визначають стратегію досліджень у цій галузі знань.

Кожен із формально-структурних типів метафор ґрунтується на властивих його складникові механізмах метафоризації.

Іменникова (генітивна) літературознавча метафора формується як отождолення сполучуваних смислів для створення нового концепту, як заміна функції називання на функцію характеристики, якісної оцінки, осмислення вичленування одних смислів та включення їх у нове значення сторін об'єкта. Ці процеси охоплюють у сучасному літературознавчому дискурсі іменники з конкретно-предметним значенням, словотерміни з інших галузей знань, абстракти (девербативи та відприкметникові іменники). Позначуване у субстантивній метафорі задає їй напрямок залежно від уяви автора-науковця про об'єкт та комунікативний намір; допоміжний компонент обирається з ряду можливих залежно від того мовного поняття, яке він виражає та яке узгоджується з намірами автора, – позначити певну рису непередметного об'єкта. Такими образними засобами в концептуальній метафорі є іменники із смислових груп „простір“, „місце“, „ряд“, „інтенсивний вияв“, „величина“, „центр“, „напрямок спостереження“, „основа, джерело, початок“, „зовнішність“, „явище природи“, „звук“, „пізнання“, „створення“, „поширення“, „спосіб організації“, „структурний внутрішній компонент“.

Отже, прості (генітивні, прикладкові) та розгорнуті іменникові метафори є продуктивним засобом номінування понять, явищ літературознавчого змісту із опертям на легко розкодовувані асоціації. Допоміжні компоненти метафоричних комплексів привносять у ті чи інші іменникові словосполучення конкретно-чуттєві відтінки значень, динамічні нюанси, характеристичні ознаки залежно від типу метафоричної структури.

Джерела та література

1. Абрамова Г. О. До питання про специфіку утворення та вживання метафори у текстах реклами // Мовознавство. – 1979. – №6. – С.59 – 62.
2. Аврахов Тарас. За що поминають Маркіяна? // Слово і час. – 1991. – №3. – С. 62 – 67.
3. Агеєва Віра. Жінка в повоєнній прозі: парад стереотипів // Слово і час. – 1991. – №6. – С. 23 – 29.
4. Агеєва Віра. Поетеса зламу століть. – К.: Либідь, 2001. – 264с.
5. Андрієнко Лілія, Мізюк Ірина. Естетична сутність і цінність літератури українського бароко // Дивослово. – 1997. – №2. – С. 40 – 42.
6. Андрусів Стефанія. Сучасне українське літературознавство: тексти і контексти // Слово і час. – 2004. – № 5. – С.48 – 53.
7. Барабаш Юрій. Історіософія Тараса Шевченка // Слово і час. – 2004. – № 3. – С.15 – 37.
8. Басиля М. А. Семасиологический анализ бинарных метафорических словосочетаний. – Тбилиси, 1971. – 77 с.
9. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 336с.
10. Бетко Ірина. Біблія як джерело ідей у творчості Лесі Українки // Слово і час. – 1991. – №3. – С. 28 – 36.
11. Вартофський М. Модели: репрезентация и научное понимание. – М.: Прогресс, 1988. – с. 28.
12. Вертій Олексій. З'ясування народних джерел творчості письменника в школі // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 6. – С.17 – 22.
13. Вільна Ярослава. Гуманізм прози Г.Квітки-Основ'яненка і засади соціодетермінізму в оцінці творчості письменника // Слово і час. – 2004. – № 9. – С.22 – 30.
14. Герасимова Г. П. Павло Тичина і Угорщина // Слово і час. – 1991. – №1. – С. 14 – 18.
15. Гетьман Світлана. Традиції англійського роману виховання у прозі Т. Шевченка // Слово і час. – 2003. – № 7. – С.14 – 20.
16. Голобородько Ярослав. Борис Грінченко: просвітитель-письменник та вчений універсал // Українська

- мова і література в школі. – 2004. – № 5. – С.58 – 61.
17. Гундорова Тамара. Погляд на „Марусю“ // Слово і час. – 1991. – №6. – С. 15 – 22.
 18. Жулинський Микола. Іван Багряний // Слово і час. – 1991. – №10. – С. 7 – 13.
 19. Зборовська Ніла, Ільницька Марія. Феміністичні роздуми: На карнавалі мертвих поцілунків. – Львів: Центр гуманітарних досліджень ЛНУ ім. І.Франка, 1999. – 336 с.
 20. Зубрицька Марія. Микола Зеров: проблема діалогу з читачем // Слово і час. – 1991. – № 9. – С. 54 – 58.
 21. Капуста Володимир. Різьбяр поетичного слова // Слово і час. – 1991. – №9. – С. 32 – 35.
 22. Кияк Т. Р. Мотивованність лексических одиниц. – Львов: издательство при Львовском государственном университете издательского объединения „Вища школа“, 1988. – 161 с.
 23. Крижанівський Степан. Василь Чумак // Слово і час. – 1991. – №1. – С. 18 – 23.
 24. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. – К.: Вища школа, 1983. – 264 с.
 25. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови: Підручник. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
 26. Мишанич Олекса. Спиридон Черкасенко // Слово і час. – 1991. – №7. – С. 19 – 29.
 27. Наєнко М.К. Історія українського літературознавства. – К.: ВЦ „Академія“, 2001. – 310с.
 28. Наєнко Михайло. Підмогильний як художник і „ворог режиму“ // Слово і час. – 2004. – № 6. – С.71 – 74.
 29. Pavelka I. Anatomic metaforu. – Brno, 1982.
 30. Павличко Соломія. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського. – К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи“, 2001. – 328с.
 31. Павличко Соломія. Теорія літератури. – К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи“, 2002. – 679с.
 32. Пустова Ф. Естетична природа слова в літературному творі // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 1. – С.25 – 27.
 33. Романенчук Богдан. Євген Маланюк – „кривавих шляхів апостол“ // Дивослово. – 1997. – №2. – С. 10 – 12.
 34. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики.
 35. Слабошпицький Михайло. Дороги і слово Ліді Палій // Українська мова і література в школі. – 1993. – №5 – 6. – С. 13 – 15.
 36. Ткаченко А.О. Мистецтво слова (Вступ до мовознавства): підручник для гуманітаріїв. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 448с.
 37. Токмань Ганна. „Скривавлені сліди“ й „огниста радість“ // Слово і час. – 1998. – №2. – С. 39 – 44.
 38. Шакирова Ф. С. Сочетаемость прилагательных и существительных как основа метафоры: Автореферат диссертации кандидата наук. – М., 1974. – 26 с.

Dgaparova E.C., Bairamova Sh.M.

CREATIVE APPROACH TO TEACHING ENGLISH IN HOME READING CLASSES AT HIGHER INSTITUTIONS

***Аннотация.** Данная статья рассматривает методику по домашнему чтению в высшей школе по рассказам Катерины Мэнсфильд. Делается акцент на развитие коммуникативной компетенции студентов посредством литературного, стилистического анализа, интерпретации рассказа, составления плана по драматизации художественного текста. При анализе текстового материала более детально обсуждаются эпизоды и сцены, которые затем используются как основа для написания сценария драматизации. Элементы проектной работы по составлению сценария и сопутствующие задачи обеспечивают возможность развития творческого воображения и самовыражения студента.*

Katherine Mansfield's literary creativity is really a great contribution to the world's literature. Her endowment to English literature mainly takes the form of short stories. Although she couldn't altogether escape the influence of contemporary decadent art, her work on the whole upheld the traditions of English realism.

Katherine Mansfield (pseudonym of Katherine Middleton Murry), in her brief lifetime, has published only four collections of short stories, but they have set her among the internationally renowned masters of psychological prose. An admirer of the art of Chekhov she prefers "subdued tones and colours and leaves her main message in implication" [1].

In the Journal she wrote: "I am the English Anton Chekhov". This, of course, is an exaggeration. She lacks Chekhov's "depth of understanding, his vast knowledge of people in every sphere of life, his concern for both present and future of his country" [3]. Hers is a narrow world-principally that of the intelligentsia, though their feelings and thoughts are analyzed by her with rare insight, often ironical and sometimes tender. But within her scope she had a vivid sense of society's inhumanity to the lower classes, disgust with the snobbishness and hard-heartedness of the privileged, their indifference to the sufferings and the merits of the poor.

The value of short stories for classes in Home Reading as close scrutiny of a fine literary text may be in itself a richly satisfying and rewarding experience as it enhances our intercultural sensitivity and awareness that there are universal truths and sentiments that bind us all. To be able to do it a student should be aware of the literary devices writers use to enrich the language and create complexity within a story.

Katherine Mansfield's short stories are highly advisable for literary analysis in Home Reading classes as the short story is usually concerned with a single effect conveyed in only one or a few significant episodes and scenes, thus being timesaving as it quite possible to make literary analysis and to evaluate a story within the 90-minute class and to make up a plan for a drama language learning.

It is noteworthy that Katherine Mansfield's stories are extremely interesting for this purpose, as they are emo-